

Розік М.В.

аспірант I курсу

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ПОЛІТИЧНА МОБІЛІЗАЦІЯ ЯК БАЗОВИЙ ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ

Актуальність теми. Політична соціалізація, яка виступає важливою складовою соціалізації покоління в процесі засвоєння соціальних норм і цінностей, являє собою політичне самовизначення населення певної держави по відношенню до громадських і державних інститутів, інститутів влади, до приватної або громадської власності, що виражається в перевазі того чи іншого типу суспільного устрою, форми правління. Формою прояву політичного самоусвідомлення виступають суспільно-політичні феномени, що позначаються різними авторами як політична активність, політична поведінка, політична діяльність, політична участь.

Демократизація політичної системи передбачає не тільки розвиток та гарантування прав і свобод громадян, їх юридичну та соціальну захищеність, підвищення їх політико-правової освіти, а й посилення суспільно-політичної активності через масове залучення громадян у процес поглиблення і розширення демократії. В Україні через повільне формування практик колективної політичної активності, залишаються не реалізованими завдання по активізації широких верств населення в політиці, кооперування громадян в добровільні об'єднання. Тому, актуальним є дослідження проблеми мобілізації соціальних груп та індивідів, як базового чинника політичної участі громадян. Важливість цього феномену особливо зростає в умовах постійно низького рівня довіри населення України до всіх державних органів та демократичних інститутів.

Метою роботи є дослідження теоретичних підходів сутності політичної мобілізації; впливу мобілізації на активізацію політичної участі.

Проблематика мобілізації груп та ресурсів у різних контекстах висвітлена в наукових працях Е. Хоффера, С. Терроу, А. Обершала, С. Школьніка, Ч. Поулсена, Дж. Катсифікаса, К. Л. Кроунс, Д. Доусона, В. Гемсона, П. Ленга, Р. Васкеза, К. Шеркі, Е. Нельсона та ін. На пострадянському просторі дослідженню мобілізації присвячено роботи

О. Яницького, С. Долгова, І. Задоріна, Д. Гончарова, Г. Мельника, Ю. Ільчевої, І. Савченко, Д. Талалай, Т. Кремень, О. Ямельницького [7, с. 12–15].

Політична мобілізація, як суспільно-політичне явище, передбачає активну масову участь населення в суспільно-політичних організаціях, виборах, масових акціях протесту. Це невід’ємна складова процесу демократичної трансформації сучасного суспільства, без якої, як зазначають теоретики неможливі системні зміни.

Проблему політичної мобілізації розглядають передусім через основні виміри участі автономної та мобілізованої. Перший притаманний поведінці більшості громадян держав Європи та Північної Америки і виникає із самосприйняття людиною себе як суб’єкта політики. Автономність особистості проявляється у таких її психологічних рисах, як: практицизм, діловитість, винахідливість, здатність до конкуренції, ризику, самодисципліна та самоорганізація, витримка, прагнення до незалежності та ділового успіху, професійна добросовісність тощо [2].

Поняття «мобілізація» має декілька визначень і тлумачиться в кількох значеннях. Так, буквальне трактування «мобілізації» (від лат. *tobilis* – рухомий, рухливий) – це дії державної влади, зумовлені контекстом воєнних подій, призову до армії, збройних конфліктів; це призов військовозобов’язаних на службу в діючу армію у зв’язку із запровадженням військового стану; переведення всіх галузей промисловості на вироблення військової продукції [8]. У переносному ж значенні мобілізація – це зосередження засобів, сил (ресурсів) для досягнення певної мети; залучення кого-небудь (як населення загалом, так і конкретних громадян) або певних галузей виробництва чи суспільних інститутів до виконання якогось важливого завдання, масового заходу; приведення чого-небудь до активного стану, що забезпечує виконання якогось важливого завдання, масового заходу [5, с. 62].

Під соціально-політичною мобілізацією слід розуміти процес активізації індивідів і соціальних груп у політиці на постійній основі. Йдеться про асоціативну (колективну) повсякденну політичну діяльність, яка передбачає високий рівень участі мас в політиці. У такому випадку поняття «політична мобілізація» матиме більш вузьке значення. Під ним можна розуміти процес активізації людей і ресурсів державою, політичними партіями, громадськими рухами, окремими лідерами [4].

Політична мобілізація це процес залучення індивідів і груп до різних форм політичної активності.

Політичну мобілізацію визначають як високий рівень участі мас у політиці, їх політичне ангажування через форсування підтримки тих чи інших політичних дій значними масами населення [4]. Засоби та технології політичного ангажування можуть бути як м'які, такі, що переконують громадянина, орієнтуючись на його цілі й інтереси, так і жорсткі, примусові, які залучають маси до політичної участі, не звертаючи уваги на їх думки та погляди.

Прикладом політичної мобілізації населення є масові акції 2004 та 2013 – 2014 років. Протести виникли в Україні у період політичних криз, які загострилися тоді, коли важливі для суспільства події наклалися на підготовлений для протесту ґрунт. Мотиви та способи залучення індивідів до участі у протестах, як і форми політичної участі були абсолютно різними (від прямих, індивідуальних, до опосередкованих).

Американський дослідник М. Грановетер пояснює складність цього процесу тим, що у акторів є дві взаємовиключні альтернативи поведінки: бути активним учасником або пасивним спостерігачем, і вибір однієї з двох альтернатив залежить від умовного «порогу» участі. Для кожної людини цей «поріг» є індивідуальним, оскільки передбачає поєднання вигод та витрат. Для прикладу, якщо протестні акції носять радикальний характер, «поріг» приєднання нових учасників буде високим (80% – 90%), оскільки є великі ризики (арешти, санкції). Протилежна ситуація із мирними акціями протесту, поріг участі у яких набагато нижчий.

Індивідуальне сприйняття вигод та витрат залежить від кількості людей, які беруть участь в протестах. Із збільшенням кількості учасників протесту, зростає ймовірність його успіху. Крім того «поріг» політичної мобілізації диференціюється в залежності від віку, рівня освіти, типу політичної культури та психологічних факторів. Як зазначає М. Грановетер, для формування масової політичної мобілізації необхідні учасники з різними «порогами», які лежать в діапазоні (0%–100%) [6], лише за такої умови можливий масштабний протест.

На практиці демократичних перетворень політична мобілізація має грає ключову завершальну роль. Спочатку відбувається лібералізація режиму, що розширює можливості політичної діяльності індивідів і соціальних груп. Тобто починається активізація недержавних інститутів (асоціацій, організацій і т.п.), що сприяє широкій участі громадян в

політичному процесі. Поступово громадянська активність стає нормою політичної поведінки населення.

Підвищення рівня політичної мобілізації має ряд наслідків у соціально-політичній сфері: стабілізація системи і соціальних очікувань, засвоєння нових ролей і норм поведінки, забезпечення каналів недержавного регулювання політичної активності, усвідомлення цілей в політичній сфері через розвиток групової самосвідомості [1]. Це сприяє утвердженню моделі суспільно-організованої демократії.

Отже, мобілізація громадян потрібна для формування громадянської позиції осіб, інтенсифікації процесів самоорганізації та самодіяльної активності громадян; заохочення ділової (економічної) активності громадян у напрямі самозабезпечення, оцінки та оптимального, ощадного використання наявних у них і у державі загалом ресурсів [3, с. 78]; досягнення тривалого громадянського консенсусу серед трьох основних секторів суспільства – органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємницьких структур та об'єднань і громадських організацій з метою взаємного узгодження довготермінових цілей.

Однак, положення і приклади теорії демократизації в повному обсязі не можуть бути застосовані до трансформаційних процесів пострадянських країн, в тому числі України. Політичну активність громадян цих країн ускладнюють патерналістські очікування, які вкоренилися в масовій свідомості. Крім того, недовіру до інститутів влади викликає незацікавленість і байдужість до політичного життя. У цих країнах лояльність до демократії безпосередньо залежить від успіху економічних перетворень. Тому на сучасному етапі демократичних перетворень зростає значення основних суб'єктів мобілізації: держави і міждержавних об'єднань; депутатів та депутатських груп в парламенті, груп впливу в уряді, позадержавних об'єднань, асоціацій, політичних, духовних лідерів, моральних авторитетів.

Література

1. Березук О. О. Політична мобілізація як чинник динаміки політичного процесу: теоретичний аспект / О. О. Безрук // Теорія і методологія політичної науки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fsn.fhum.info/pdf/145/145_11.pdf.

2. Гончаров Д. В. Политическая мобилизация / Д. В. Гончаров // ПОЛИС. – 1995. – № 6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://polithelpopolis.narod.ru/1995/1036515.htm>.

3. Залучення громадян до участі у місцевому самоврядуванні: Навч.-методичн. посібн. / А. О. Чемерис, М. Д. Лесечко, П. М. Рудніцька, А. О. Каляєв, Р. Л. Брусак // [За заг. ред. А. О. Чемериса]. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 96 с.

4. Исхакова Н. Г. Доверие как фактор политической мобилизации общества в условиях становления демократии / Н. Г. Исхакова // Молодий вчений. – № 8 (23). – 2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/8/70.pdf>.

5. Краплич Р. Основи життєздатності неприбуткових організацій і мобілізація громади: Посібн. для осередків громадської активності / Р. Краплич // . – Рівне: ПП ДМ, 2008. – 128 с.

6. Мацієвський Ю., Ковалко В. Протестний потенціал та політична мобілізація в Україні: чинники взаємодії. – Центр політичних досліджень НаУОА, Острог. – 2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cpr.oa.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/11/Protestnyi_potencial_ta_pol_mobilizaciya_chynnyky_vzayemodiyi_Matsiyevsky_Kovalko.pdf.

7. Савченко И. А. Политический протест в современном обществе: технологический подход / И. А. Савченко // Теория и практика общественного развития. – 2012. – № 2. – С. 12–15.

8. Ямельницький О. Я. Політична мобілізація: до проблеми трактування поняття / О. Я. Ямельницький // Вісник Дніпропетровського університету. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Nazar/Downloads/vdufsp_2012_20_22\(3\)_17.pdf](file:///C:/Users/Nazar/Downloads/vdufsp_2012_20_22(3)_17.pdf).